

Atıf Bilgisi/Citation

Solmaz, Tarık. "Hibrit Savaş: Tartışmalı Bir Kavramın Anatomisi". Güvenlik ve İstihbarat Çalışmaları Dergisi. c.2 s.2. (2024): 109-132.

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi/Research Article

HİBRİT SAVAŞ: TARTIŞMALI BİR KAVRAMIN ANATOMİSİ

Tarık SOLMAZ¹

Öz

Hibrit savaş, son dönemde en çok tartışılan tehdit biçimlerinden biri haline gelmiştir. Ancak, hibrit savaşın birbirinden farklı birçok tanımı bulunmaktadır. Bu durum, hibrit savaş kavramının anlaşılmasını güçleştirmekte ve çeşitli çatışma biçimleri için bir tür "catch-all" (kapsayıcı/şemsiye) terim olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Devletlerin güvenlik terminolojisinde yer etmiş bir kavramın bu denli muğlak olması savunma politikalarının oluşturulması ve uygulanması açısından ciddi sorunlar yaratmaktadır. Bu makale, hibrit savaş kavramının ortaya çıkışını ve tarihsel süreçte geçirdiği evrimi analiz etmektedir. Makalenin amacı, hibrit savaş olarak nitelenen farklı çatışma biçimlerini sergilemek ve günümüzde hibrit savaş denildiğinde ağırlıklı olarak neyin kastedildiğini açığa çıkarmaktır. Makalenin argümanı, hibrit savaşın sürekli olarak Giovanni Sartori'nin "kavramsal esneme" olarak adlandırdığı şeye maruz kaldığı ve genellikle konvansiyonel savaş eşiğini aşmadan, askeri ve askeri olmayan enstrümanların bir kombinasyonu ile siyasi hedeflere ulaşma yöntemi olarak anlaşıldığıdır. Bu makalede bir durumu saptamayı amaçlayan; ele alınan olguya ve/veya kavrama ilişkin temel niteliklerin açıklığa kavuşturulduğu betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Makale, hibrit savaşa dair derinlemesine bir literatür taraması üzerine inşa edilmiştir. Türkçe literatürde, hibrit savaş kavramının tarihsel evrimine dair akademik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu nedenle, makalenin hibrit savaş literatürüne özgün katkılar sağlayacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hibrit Savaş, Hibrit Tehdit, Kavramsal Esneme, Güvenlik Terminolojisi, NATO.

HYBRID WARFARE: THE ANATOMY OF A CONTESTED CONCEPT

Abstract

Hybrid warfare has become one of the most discussed forms of threat in recent times. However, there are many different definitions of hybrid warfare. This situation makes the concept of hybrid warfare difficult to understand and a catch-all term for various forms of conflict. The fact that a concept now firmly embedded in the

¹ Öğretim Görevlisi, Dr.
Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu
tsolmaz@kho.msu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6345-2256

security terminology of states remains so vague creates serious issues in terms of the formulation and implementation of defense policies. This article analyzes the emergence of the concept of hybrid warfare and its historical evolution. The aim of the article is to present the different forms of conflict referred to as hybrid warfare and clarify what is predominantly meant by the term today. The article argues that hybrid warfare has constantly been subjected to what Giovanni Sartori has called “conceptual stretching” and is generally understood as a method of achieving political objectives by combining military and non-military instruments, while remaining below the threshold of conventional warfare. This study employs a descriptive research method, aimed at identifying and clarifying the fundamental characteristics of the phenomenon or concept under consideration. The article is built on an in-depth literature review of hybrid warfare. In the Turkish literature, there are almost no studies on the historical evolution of the concept of hybrid warfare. Therefore, it is hoped that the article will provide original contributions to the hybrid warfare literature.

Keywords: Hybrid Warfare, Hybrid Threat, Conceptual Stretching, Security Terminology, NATO.

Giriş

Hibrit savaş, hiç kuşku yok ki son yıllarda hakkında en fazla tartışılan güvenlik tehdididir. Fakat, hibrit savaşın üzerinde mutabakata varılmış ortak bir tanımı bulunmamaktadır (Solmaz, 2022). Üstelik, hibrit savaşa ilişkin tanımlara her geçen gün yenileri eklenmektedir. Dolayısıyla, hibrit savaşa dair vurgulanması gereken ilk nokta son derece dinamik bir kavram olduğudur. Hal böyleyken, hibrit savaş anlaşılması güç ve her şeyi kapsayan bir kavram görünümü sergilemektedir. Devletlerin güvenlik terminolojisinde yer etmiş bir kavramın bu denli muğlak bir niteliğe sahip olması savunma politikası üretimi ve uygulama süreci açısından oldukça sorunludur.

Bu makale hibrit savaş kavramının ortaya çıkışını ve tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrimi analiz etmektedir.² Makalenin amacı hibrit savaş olarak etiketlenen farklı çatışma formlarını gözler önüne sermek ve günümüzde hibrit savaş dendiğinde genel olarak neyin kastedildiğini ortaya koymaktır. Makale hibrit savaş kavramının tarihsel gelişimini 4 evreye ayırarak incelemektedir. Birinci evre hibrit savaş kavramının kullanılmaya başlandığı ancak uluslararası güvenlik alanyazınında bu kavrama ilişkin henüz bir farkındalığın oluşmadığı dönemi kapsamaktadır. İkinci evre hibrit savaş teriminin eski bir Pentagon analisti olan Frank G. Hoffman tarafından yeniden kurgulanarak Amerikan savunma çevrelerinde popülerleştirildiği dönemi içermektedir. Üçüncü evre hibrit savaş kavramının Hoffman'ın tanımına yönelik eleştirilerle yeniden üretildiği yıllara işaret etmektedir. Dördüncü evre ise Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) hibrit savaşı Rusya'nın Ukrayna'ya dolaylı müdahalesi bağlamında yeniden formüle ettiği periyoda denk düşmektedir.

Makalenin argümanı hibrit savaşın sürekli olarak İtalyan siyaset bilimci Giovanni Sartori'nin “kavramsal esneme” olarak adlandırdığı şeye maruz kaldığı ve günümüzde ağırlıklı

² Bu makale Dr. Tarık Solmaz'ın “Rethinking The Concept of ‘Hybrid Warfare’: A Revisionist Perspective” isimli, Exeter Üniversitesi, Güvenlik ve Strateji Enstitüsü'nde yazılan doktora tezinden üretilmiştir.

olarak konvansiyonel savaş eşiğini aşmadan, askeri ve askeri olmayan araçların bir kombinasyonu ile siyasi hedeflere ulaşma yöntemi olarak anlaşıldığıdır. Bununla birlikte, daha evvel de vurgulandığı gibi, mevcut literatürde hibrit savaşa dair birbirinden önemli ölçüde farklılaşan tanımlarla karşılaşmak mümkündür. Türkçe literatürde hibrit savaş kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evrime ilişkin akademik çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bu nedenle makalenin hibrit savaş literatürüne özgün katkılar sağlayacağı umulmaktadır.

Bu makalede bir durumu saptamayı amaçlayan; ele alınan olguya ve/veya kavrama ilişkin temel niteliklerin açıklığa kavuşturulduğu betimleyici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Makale, hibrit savaşa ilişkin yapılan derinlikli literatür taraması üzerine bina edilmiştir. Çalışma kapsamında kullanılan veriler büyük ölçüde kitap, dergi makalesi, monografi, tez ve gazete makalesi gibi ikincil kaynaklardan toplanmıştır. Ayrıca hibrit savaş kavramını stratejik terminolojilerine dahil eden NATO ve Avrupa Birliği'nin (AB) resmi dokümanlarından da yeri geldikçe istifade edilmiştir.

1. Hibrit Savaş Kavramının Ortaya Çıkışı

Hibrit savaş terimi ilk kez 1990 yılında Thomas R. Mockaitis tarafından kullanılmıştır. Mockaitis (1990, s. 3), Birleşik Krallık'ın ayaklanmaya karşı koyma tecrübeleri hakkındaki kitabında, hibrit savaş kavramıyla ayaklanmanın melez karakterine işaret etmiştir. Buna göre, ayaklanmanın, yıkıcı faaliyetleri, gerilla savaşını ve terörizmi sentezleyen karma bir savaş biçimi olduğunu belirtmiştir. Öte yandan, Mockaitis, daha sonra yayınladığı başka bir çalışmada Endonezya Çatışması'nın, geleneksel savaşla ayaklanmayı birleştiren hibrit bir savaş olduğunu ileri sürmüştür (Mockaitis, 1995, s. 16). Yazar, Endonezya'daki çatışmayı üç ana aşamaya ayırmıştır. Birinci aşama yıkıcı faaliyetler ve gerilla taktiklerinin bir sentezinden teşekkül etmektedir. İkinci aşama Endonezya ordusunun harekâtın sorumluluğunu üstlendiği ancak çoğunlukla ilk aşamada uygulanan düzensiz yöntemlere başvurduğu döneme tekabül etmektedir. Son aşama ise düzenli birliklerin İngiliz mevzilerine karşı geniş çaplı askeri operasyonlar düzenlediği dönemi içermektedir. Sonuç olarak, yazarın hibrit savaş kavramsallaştırması, düzensiz savaş yöntemlerinin bir kombinasyonundan düzenli ve düzensiz unsurların kademeli bir şekilde uygulanmasına doğru evrimleşmiştir.

Hibrit savaş terimi 1998 yılında Robert G. Walker'ın ABD Deniz Piyadeleri'nin yürüttüğü özel operasyonları konu edinen yüksek lisans tezinde yeniden ortaya çıkmıştır. Walker (1998, s. 4) çalışmada hibrit savaşın, çatışma yelpazesinde özel harp ve konvansiyonel harp arasında bir noktada konumlanan bir savaş türü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, hibrit savaşın yeni bir savaş biçimi olmadığını ifade ederek Seminole Savaşı, Pasifik

Savaşı ve Vietnam Savaşı'nın ABD tarihindeki en belirgin hibrit savaş örnekleri arasında yer aldığını öne sürmüştür (Walker, 1998, s. 5).

2000'lerin ilk yarısında, hibrit savaş kavramı çeşitli akademik çalışmalarda yer bulmaya devam etti. Bunlardan bazılarını kısaca değinmek gerekirse; Nemeth (2002, s. 29) hibrit savaş gerilla savaşının çağdaş biçimi olarak yorumlamıştır. Çeçen Ayaklanması'nın hibrit savaşın çarpıcı bir örneğini teşkil ettiğini öne süren Nemeth (2002, s. 54) her ne kadar hibrit savaş modern gerilla savaş olarak nitelendirse de Çeçen direnişinin esnek bir örgütsel yapıya sahip olduğunu ve Çeçen savaşçıların vur-kaç taktiğinden konvansiyonel askeri taktiklere hızlı bir şekilde geçiş yapabildiğini belirtmiştir.

Carayannis (2003, s. 232), hibrit savaş terimini Afrika'da meydana gelen savaşları tarif etmek için kullanmıştır. Yazara göre Afrika'daki silahlı çatışmalar genellikle iç savaş olarak etiketlense de aslında iç savaş, konvansiyonel savaş ve ulusötesi isyanları eş zamanlı olarak içeren melez bir niteliği haizdi. Carayannis çalışmasında her ne kadar hibrit savaşın somut bir tanımını ortaya koymasa da onu düzenli ve düzensiz savaş biçimleri arasında bir noktada konumlandığını söylemek yanlış bir değerlendirme olmayacaktır. Dupont (2003, s. 55), devletlerarası savaşların yerini terörizm, suç faaliyetleri ve savaş arasında net ayrımların bulunmadığı hibrit çatışmaların aldığını iddia etmiştir. Bu bağlamda, Somalili savaş ağası Mohamed Farrah Aidid tarafından yönetilen milislerin, kent savaş taktiklerini ve propaganda faaliyetlerini etkili bir şekilde kullanarak üstün ABD ateş gücünü felce uğrattığı Somali İç Savaşı'nın hibrit savaşın bir örneğini temsil ettiğini öne sürmüştür (Dupont, 2003, s. 65).

Anlaşılabileceği üzere, birinci nesil hibrit savaş düşünürlerinin kavramı tanımlama biçimleri birbirinden farklıdır. Hatta bahse konu düşünürlerin, eserlerini kaleme alırken birbirlerinin hibrit savaş hakkındaki yazılarına atıfta bulunmadıkları dikkate alındığında aynı terimi kullanmalarına rağmen aynı konsepti işaret etmediklerini öne sürmek abartılı bir değerlendirme olmaz. Ayrıca, birkaç istisna dışında, hibrit savaş kavramının bu çalışmalarda ayrıntılı ve kapsamlı olarak tanımlanmadığına da dikkat çekmek gerekir. Yine de son tahlilde, birinci nesil hibrit savaş yazarları, hibrit savaş konvansiyonel ve düzensiz unsurları birleştiren bir savaş tarzını ifade etmek için kullanmıştır. Başka bir deyişle, söz konusu yazarlar için hibrit savaş modeli ne bütünüyle konvansiyonel ne de bütünüyle düzensizdir.

Bu bölümde vurgulanması gereken bir diğer husus birinci nesil hibrit savaş yazarlarının literatürdeki etkilerinin oldukça sınırlı kaldığıdır. Bir sonraki bölümde aktarılacağı üzere hibrit savaş kavramı ağırlıklı olarak Frank G. Hoffman'a atfedilmektedir. Bunun esas sebebi kavramın geniş kesimlerce duyulmasının ancak Hoffman'ın hibrit savaşa dair kaleme aldığı bir

dizi yazı ile mümkün olmasıdır (bkz. örneğin, Hoffman, 2006a; Hoffman, 2007a; Hoffman, 2009a; Hoffman, 2009b). Yine de Hoffman'ın yazılarında zaman zaman Dupont, Walker ve Nemeth gibi birinci nesil hibrit savaş düşünürlerine atıfta bulunması, söz konusu yazarların Hoffman'ın fikirlerinin şekillenmesinde bir dereceye kadar etkili olduğu düşüncesini akıllara getirmektedir (bkz. örneğin, Hoffman 2007a, ss. 9-17; Hoffman 2009a, 2009b, s. 36).

2. Frank G. Hoffman'ın Sahneye Çıkışı

Hibrit savaş kavramı, Eylül 2005'te ABD'li General James N. Mattis'in ABD Deniz Kuvvetleri Enstitüsü ve ABD Deniz Piyade Kolordusu tarafından ortaklaşa düzenlenen Savunma Forumu'ndaki konuşmasıyla ilk kez kamuoyuna tanıtılmıştır (Hoffman, 2007a, s. 14). Söz konusu forumun hemen ardından, Kasım 2005'te, Mattis ve Hoffman, *Geleceğin Savaşları: Hibrit Savaşların Yükselişi* başlıklı kısa bir makale yayınladı. Makalenin temel argümanı gelecekteki meydan okumaların konvansiyonel, düzensiz, yıkıcı ve katastrofik tehditleri harmanlayacağıydı. Yazarlar bu “benzersiz” sentezi hibrit savaş olarak tanımladı (Mattis & Hoffman, 2005, ss. 18-19).

Sonraki aylarda Hoffman, hibrit savaşla ilgili bireysel makaleler yayınlamaya devam etti (bkz. örneğin, Hoffman, 2006a; Hoffman, 2007b). Fakat, hibrit savaş teriminin ABD'nin stratejik terminolojisine dahil edilmesi, esasen Hoffman'ın *21. Yüzyılda Çatışma: Hibrit Savaşların Yükselişi* başlıklı monografisi yayımlandıktan sonra gerçekleşti. Hoffman (2007a, s. 14) monografisinde hibrit savaş şu şekilde tarif etmektedir: “Hibrit Savaşlar, konvansiyonel yetenekler, düzensiz taktikler ve formasyonlar, ayırım gözetmeyen şiddet ve zorlamayı içeren terörist eylemler ve suç faaliyetleri dahil olmak üzere bir dizi farklı savaş modunu içermektedir.” Bununla birlikte, yazar daha sonraki çalışmalarında, hibrit savaşı tarif ederken “konvansiyonel yetenekler” yerine sıklıkla “konvansiyonel silahlar” ifadesini kullanmayı tercih etti. Örneğin, *Hibrit Savaş Bileşik Savaşa Karşı* başlıklı makalesinde Hoffman (2009a) hibrit tehdidi, “siyasi hedeflerine ulaşmak için konvansiyonel silahların, düzensiz taktiklerin, terörizmin ve suç teşkil eden davranışların bir karışımını eş zamanlı ve uyumlu bir şekilde savaş alanında kullanan herhangi bir düşman” olarak tanımladı. Hoffman bunu yaparak, “konvansiyonel yetenekler” ifadesinden aslında ne anlaşılması gerektiğini açıklığa kavuşturmuştur. Daha açık bir ifadeyle, Hoffman'a göre hibrit savaşın konvansiyonel yönü, esasen konvansiyonel taktiklerden ziyade konvansiyonel silahlardan ileri gelmektedir.

Sonuç olarak, Hoffman hibrit savaş kavramını dört temel unsurun, yani konvansiyonel silahların, düzensiz taktiklerin, terörizmin ve organize suç eylemlerinin sinerjik bir birleşimini tanımlamak için kullanmıştır. Bu tanıma göre, yazarın düzensiz taktikler ile terörizm arasında

bir fark olduğunu varsaydığı anlaşılmaktadır. Şüphesiz, terörizm oldukça tartışmalı bir kavramdır. Catignani'nin (2005, s. 246) de belirttiği gibi, terörizm o kadar geniş bir terimdir ki, uluslararası ilişkilerde tutarlı bir kavramsal çerçeve sunma olanağını yitirmiş gibi görünmektedir. Her şeye rağmen, terörizm, savaş çalışmaları literatüründe düzensiz savaşın bir alt kategorisi olarak değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle, "düzensiz" terimi, konvansiyonel olmayan her şeyi kapsama eğilimindedir ve dolayısıyla terörizmin ayrı bir savaş modu olarak değil düzensiz savaşın bir alt kümesi olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu nedenle, Hoffman'ın düzensiz taktikler ile terörizm arasında ayırım yapan tanımı bu haliyle problemlili görünmektedir.

Ayrıca, yazarın hibrit savaş tanımının bir diğer ana bileşeni olan organize suç eylemleri, müstakil bir savaş modu değil, aslında devlet dışı silahlı gruplar tarafından, askeri faaliyetlerini sürdürmek ve/veya hedef devletin istikrarını bozmak amacıyla kullanılan bir araçtır. Bu nedenle, Hoffman'ın hibrit savaş kavramının özü itibarıyla konvansiyonel silahlar ile düzensiz taktiklerin aynı muharebe alanında entegre şekilde kullanımına dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Hoffman, hibrit savaş kavramını Hizbullah ile İsrail arasında 2006 yazında meydana gelen ve İkinci Lübnan Savaşı olarak anılan silahlı çatışmadan çıkardığı dersler üzerinden formüle etmiştir. Hoffman'a göre (2007a, s. 37), Hizbullah'ın C802 gemisavar seyir füzeleri ve roket yaylım ateşi kullanımı, hibrit savaşın neye benzediğinin somut bir örneğini temsil etmektedir. Yazarın hibrit savaş kavramsallaşmasına dair üzerinde durulması gereken bir diğer husus da propaganda faaliyetlerine atfettiği önemdir. Hoffman, yapmış olduğu tanımda hibrit savaş modelinin temel unsurlarından biri olarak etki operasyonlarını zikretmese de Hizbullah'ın İsrail'e karşı nispi başarısını analiz ederken stratejik algı savaşının önemini vurgulamıştır (Hoffman 2007a, s. 38). Bu bağlamda, Hizbullah'ın gelişmiş propaganda tekniklerinin, İkinci Lübnan Savaşı'ndaki başarısında askeri performansı kadar kritik olduğunu savunmuştur. Hoffman'a göre (2007a, s. 38), Hizbullah'ın İsrail'e karşı zaferi askerî açıdan tartışmalı görünse de örgüt etkin propagandası sayesinde savaştan daha güçlü bir şekilde çıkmayı başarmıştır. Dolayısıyla, yazarın enformasyon faaliyetlerini hibrit savaşın ayırt edici unsurlarından biri olarak değerlendirdiği sonucuna varmak mümkündür.

Hoffman (2007a, s. 40), monografisinde hibrit tehdit örneği olarak yalnızca Hizbullah'ı incelemiş olsa da Hamas'ın, Hizbullah'ın İsrail Savunma Güçleri karşısındaki başarısından etkilenerek hibrit savaş yöntemini kopyalamaya başladığı iddiasında bulunmuştur. Bu bağlamda, Hamas'ın AT-5 tanksavar füze sistemleri ile SA-7 gibi silah sistemlerini tedarik ettiğini ve 2007 yılının Ekim ayı ortasında bir Katyuşa füzesi fırlatarak birçok kişiyi şaşırttığını

kaydetmiştir. Hoffman'a göre Hamas'ın internet sitelerindeki paylaşımlar, örgütün öğrenen bir organizasyon olduğuna ve Hizbullah'ın başarısını yakinen gözlemlediğine işaret etmektedir.

Üzerinde durulması gereken bir diğer nokta, Hoffman'ın çalışmasında ağırlıklı olarak devlet dışı silahlı aktörlere odaklanmış olmasına rağmen, hibrit savaşın devletler tarafından da uygulanabileceğini öne sürmesidir. Hoffman'a göre, devlet merkezli hibrit tehditler gelişmiş silahları geleneksel olmayan şekillerde kullanabilmektedir. Bu iddiasını, Saddam Hüseyin'in paramiliter "fedayi" grupları üzerinden temellendirmektedir. Hoffman'a göre, ABD'nin 2003'te Irak'ı işgali sırasında "fedayi" gruplarında gözlendiği gibi, devletler konvansiyonel birliklerini düzensiz formasyonlara dönüştürüp asimetrik savaş taktikleri benimseyebilmektedir (Hoffman, 2007a, s. 28).

Hoffman daha sonraki çalışmalarında devlet merkezli hibrit tehditlere ilişkin örneklerini çeşitlendirmiştir. *Hibrit Tehditler: Modern Çatışmanın Gelişen Karakterini Yeniden Kavramsallaştırmak* başlıklı makalesinde, hibrit savaş kavramının Rusya'nın Gürcistan'a müdahalesini değerlendirmek için ilginç bir bakış açısı sunduğunu belirtmiştir (Hoffman, 2009c, s. 5). Ayrıca, başka bir çalışmasında, İran'ın, İran-İrak Savaşı sırasında Körfez'deki petrol tankerlerine yönelik sistematik saldırılarını devlet temelli hibrit savaşın bir örneği olarak değerlendirmiştir (Hoffman, 2010, ss. 447-452).

Sonuç olarak, Hoffman'ın hibrit savaş kavramı, bazı devlet dışı aktörlerin politik hedeflerini gerçekleştirmek için gelişmiş silahları kullanarak klasik düzensiz savaşın sınırlarını aştığını vurgulamakta, aynı zamanda bazı devletlerin genellikle devlet dışı aktörlerle ilişkilendirilen asimetrik taktikleri benimseyebildiğine işaret etmektedir. Hoffman'ın hibrit savaş anlayışının iki alt formunun karşılaştırması Tablo 1'de gösterilmektedir.

	Devlet Dışı Hibrit Tehdit	Devlet Temelli Hibrit Tehdit
Tanım	Gelişmiş konvansiyonel silahlar kullanan isyancılar ve gerilla savaşçıları.	Düzenli kuvvetlerini düzensiz oluşumlara kaydıran ve asimetrik taktikleri benimseyen devletler.

Örnek	Hizbullah'ın İkinci Lübnan Savaşı sırasında İsrail Savunma Güçleri karşısındaki savaş biçimi.	Saddam'ın Fedailerinin 2003 Irak Savaşı sırasında ABD öncülüğündeki koalisyon güçlerine karşı uyguladığı askeri taktikler.

Tablo 1: Hoffman'ın Hibrit Tehdit Kavramının İki Alt Formu

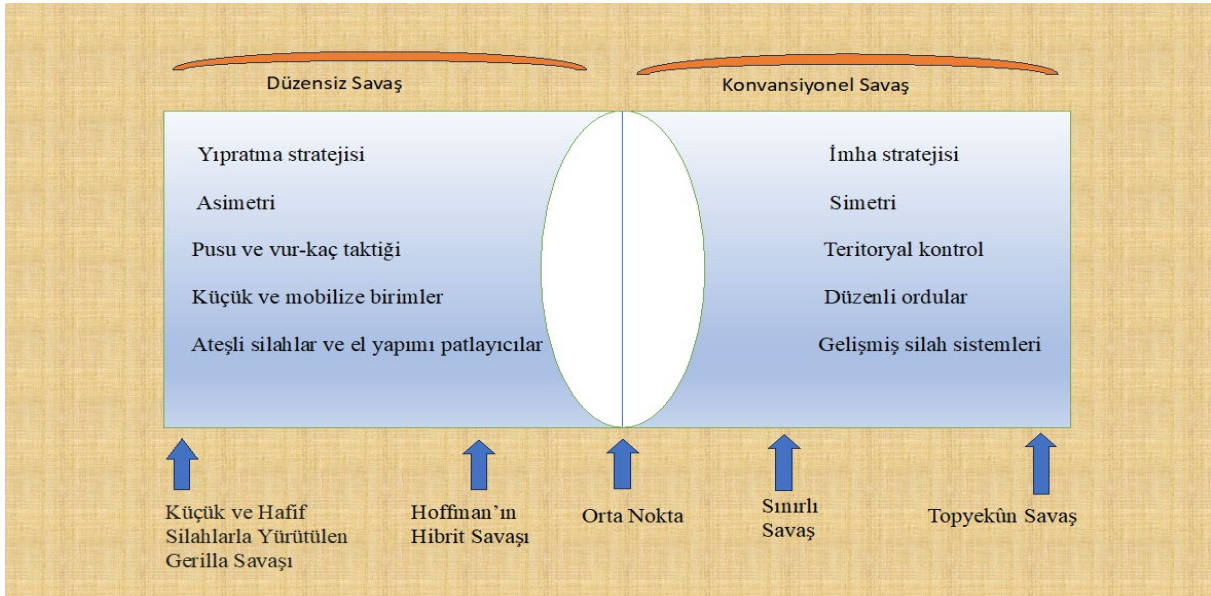
Hoffman'a göre (2016, s. 29), hibrit savaş, çatışma yelpazesinde konvansiyonel ve düzensiz savaş biçimlerinin tam ortasında yer almaktadır. Bununla birlikte, söz konusu iddia tartışmaya açık bir yapıya sahiptir. Hoffman'ın hibrit savaş fikrinin çatışma yelpazesindeki yerinin tam olarak anlaşılması için, konvansiyonel ve düzensiz savaş biçimlerine kısaca değinmemiz elzemdir.

Konvansiyonel savaş operasyonel ve stratejik hedeflere ulaşmak için manevra savaşı, ateş gücü ve teritoryal kontrole odaklanırken, düzensiz savaş vur-kaç taktikleri, terörizm, yıkıcı faaliyetler ve propaganda üzerine kuruludur. Konvansiyonel savaşta ana hedef düşmanın savaş yapma kapasitesini zayıflatmak veya yok etmek iken, düzensiz savaş doğrudan çatışmaya girmekten kaçınarak ve hedef nüfus üzerinde kontrol sağlayarak düşmanın gücünü ve savaşma iradesini yıpratma stratejisi üzerine kuruludur (US Department of Defense, 2007, ss. 7-8; Barger, 2023). Buna göre, bir savaş formunun çatışma yelpazesinin ortasında yer alabilmesi için hem imha hem de yıpratma stratejilerini dengeli bir şekilde içermesi gerekir. Ancak, Hoffman tarafından tasvir edilen hibrit tehdidin ana askeri-stratejik hedefi, doğrudan silahlı çatışmalar yoluyla düşmanı yenmek değil, gelişmiş silah sistemleriyle desteklenen düzensiz taktiklerle düşmanı yıpratmak ve onun savaşma iradesini zayıflatmaktır.

Dolayısıyla, Şekil 1'de gösterildiği üzere, Hoffman'ın tarif ettiği hibrit savaş modeli, her ne kadar konvansiyonel silahları içerse de esasen asimetrik savaş stratejileri ile karakterize edilir ve bu yüzden çatışma yelpazesinin tam ortasında değil, düzensiz savaşın sınırları içerisinde yer alır. Hoffman'ın iddiasının aksine, bir savaş formu yalnızca konvansiyonel silahları içerdiği için çatışma yelpazesinin orta noktasında değerlendirilemez. Nihayetinde, 2.

Lübnan Savaşı sırasında Hizbullah militanları son derece eğitilmiş ve donanımlı olsa da hâlâ gerilla taktikleri uygulamaktaydı.

Nitekim, Hoffman'ın, oldukça ses getiren monografisini yayımlamadan önce, yüksek teknolojik silahların düzensiz taktiklerle kombinasyonunu “karmaşık düzensiz savaş” olarak tanımladığı görülmektedir (Hoffman 2006b; Hoffman 2006c). Ayrıca, *Lübnan'dan Dersler: Hizbullah ve Hibrit Savaş* başlıklı makalesinde, Hoffman'ın kendisi de hibrit savaş düzensiz savaşın bir alt kategorisi olarak değerlendirmektedir (Hoffman, 2006a).

Şekil 1: Hoffman'ın Hibrit Savaş'ının Çatışma Yelpazesindeki Yeri

3. Hoffman'ın Hibrit Savaş Tanımına Eleştiriler

Hibrit savaş kavramının ABD savunma çevrelerinde popülerleşmesinin ardından, birçok güvenlik uzmanı bu kavramın ne ölçüde yeni bir olguya tekabül ettiğini sorgulamış ve tarihin, özellikle de yakın tarihin, hibrit savaşın çok sayıda örneğini barındırdığını savunmuştur. Ancak, bu uzmanlardan bazıları, hibrit savaş Hoffman'dan farklı şekilde tanımlamıştır. Dolayısıyla, söz konusu uzmanlar, Hoffman'ın formülasyonuna tam olarak uymayan çeşitli tarihsel vakaları hibrit savaş olarak nitelendirmiştir.

Hibrit Savaş: Antik Dünyadan Günümüze Karmaşık Düşmanlarla Savaşmak adlı kitapta, bir grup askeri tarihçi dokuz askerî harekâtı hibrit savaş örnekleri olarak analiz etmiştir. Bu örnekler, Roma'nın Cermenya'yı fethi, İrlanda'daki Dokuz Yıl Savaşı, Amerikan Bağımsızlık Savaşı, Yarımada Savaşı, Amerikan İç Savaşı, Fransız-Prusya Savaşı, Britanya İmparatorluğu'nun yüzyıllar içindeki hibrit savaş deneyimleri, İkinci Çin-Japon Savaşı ve

Vietnam Savaşı'dır (Murray ve Mansoor, 2012). Kitabın giriş bölümünü kaleme alan Mansoor (2012, s. 3), hibrit savaşı düzenli ve düzensiz kuvvetlerin aynı stratejik hedef doğrultusunda eşgüdümlü bir şekilde kullanılması olarak tanımlamıştır.

Benzer şekilde, hibrit savaşı siyasal bir hedefe ulaşmak için geleneksel ve düzensiz yöntemlerin kombinasyonu olarak tanımlayan Deep (2015), Amerikan Bağımsızlık Savaşı sırasında George Washington'ın düzenli ordusu ile milis kuvvetlerin birleşimini, Fransızların İspanya'yı işgali sırasında Britanya düzenli kuvvetleri ile İspanyol gerillalar arasındaki stratejik koordinasyonu ve Osmanlı'ya karşı Arap Ayaklanması sırasında Britanya Seferi Kuvvetleri ile düzensiz Arap güçleri arasındaki yakın iş birliğini hibrit savaş örnekleri olarak göstermiştir. Hibrit savaşı, kadim bir pratiğin (düzenli ve düzensiz güçlerin kombinasyonu) modern bir adlandırması olarak tarif eden Boot (2015, ss. 11-20) ise Yarımada Savaşı, Arap İsyanı, Çin İç Savaşı ve Vietnam Savaşı'nı hibrit savaş örnekleri olarak takdim etmiştir.

Yukarıda adı geçen yazarlar ile Frank Hoffman arasındaki ortak nokta, hepsinin düzenli ve düzensiz unsurların birleşimine odaklanmasıdır. Lakin, Hoffman'ın aksine, bu yazarlar düzenli ve düzensiz kuvvetlerin koordineli bir şekilde hareket ettiği fakat ayrı ayrı faaliyet gösterdiği bir savaş biçimini tasavvur etmektedir. Hoffman ise, daha önce de belirtildiği gibi, hibrit savaşın, düzenli ve düzensiz unsurların aynı askerî harekât içinde eşgüdümlü kullanımının ötesine geçtiğini savunmaktadır. Hoffman'a göre, hibrit savaşta düzenli ve düzensiz unsurlar taktik ve operasyonel seviyede iç içe geçerek "benzeri görülmemiş" bir sentezi meydana getirmektedir. Ayrıca, Hoffman (2007a, ss. 20-21), Amerikan Bağımsızlık Savaşı, Amerikan İç Savaşı, Fransızların İspanya'yı işgali, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı Arap Ayaklanması ve Vietnam Savaşı gibi örneklerin hibrit savaşın değil "bileşik savaş"ın özelliklerini taşıdığını yazılarında açıkça belirtmektedir.

Bileşik savaş terimi, ilk kez askeri tarihçi Thomas M. Huber tarafından kullanılmıştır. Huber'e (2002, s. 1) göre, bileşik savaş, düzenli ve düzensiz kuvvetlerin düşmana karşı koordineli şekilde kullanılmasıdır. Bu savaş biçiminde düzenli unsurlar ana kuvveti temsil ederken düzensiz unsurlar yardımcı kuvveti temsil etmektedir. Dolayısıyla, Huber iki farklı unsurun – düzenli ve düzensiz kuvvetlerin – birbirlerini tamamladığı bir savaş türüne işaret etmektedir.

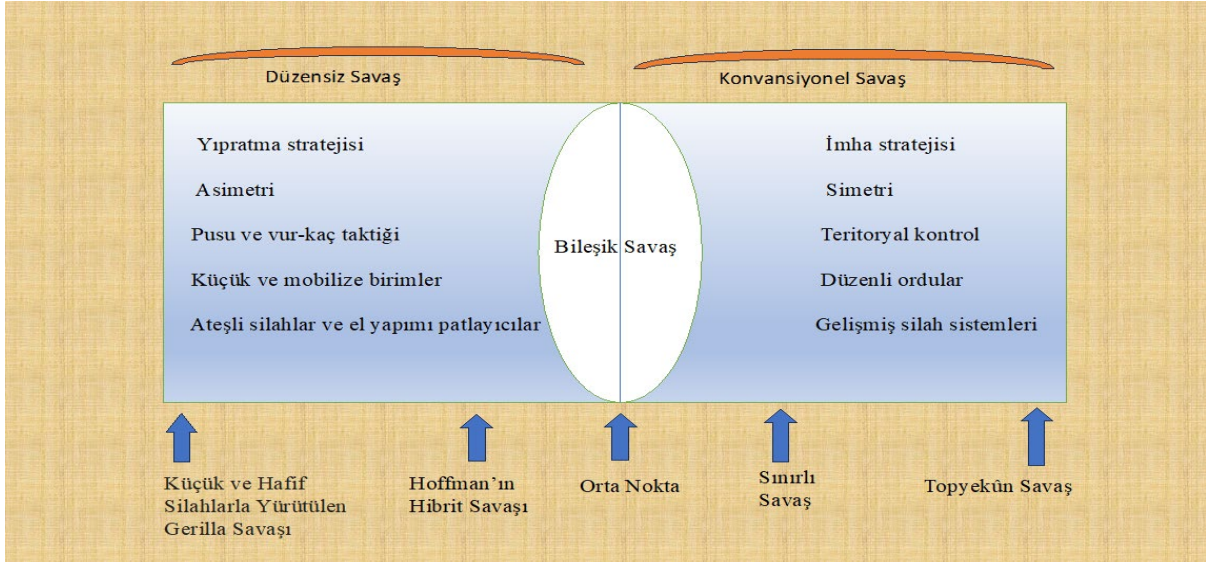
Huber (2002, s. 2), bileşik savaşın en önemli avantajının düşmanı kuvvetlerini hem bir araya toplamak hem de dağıtmak zorunda bırakması olduğunu belirtmiştir. Huber'e göre, düzenli ve düzensiz kuvvetler arasındaki tamamlayıcı ilişki, bileşik savaşı oldukça etkili bir savaş modu yapmaktadır. Bu noktada vurgulamak gerekir ki, yazar bileşik savaşın yeni bir

savaş türü olduğunu iddia etmemektedir. Aksine, Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ve Yarımada savaşının erken modern dönemdeki, Çin İç Savaşı ile Vietnam Savaşı'nın ise 20. yüzyıldaki en çarpıcı bileşik savaş örnekleri olduğunu savunmaktadır (Huber, 2002, s. 3).

Yukarıda değinildiği gibi, Hoffman'a göre de düzenli ve düzensiz güçlerin farklı cephelerde faaliyet göstermesi ve aynı savaş alanında birleşmemesi nedeniyle, bu vakalar hibrit savaşın değil, bileşik savaşın örneklerini teşkil etmektedir (Hoffman 2007a, ss. 20-21; Hoffman 2009b). Ancak, bazı askeri düşünürlerin hibrit savaşın yeni bir savaş formu olmadığını ispat etmek amacıyla, bu vakaları hibrit savaş çerçevesinde ele alması hibrit savaş kavramının bileşik savaş kavramını da içine alacak şekilde genişlemesine zemin hazırlamıştır.

Hibrit savaş ile bileşik savaş arasında hem teorik hem de pratik açıdan ayırım yapmak kolay değildir. Ancak teorik düzeyde, belki de en büyük fark bu kavramların çatışma yelpazesindeki konumlarında yatmaktadır. Bir önceki bölümde açıklandığı gibi, Hoffman'ın konvansiyonel silahlar ile düzensiz taktiklerin aynı muharebe alanında sinerjik bir birleşimine dayanan hibrit savaş yaklaşımı, nihayetinde düzensiz savaş kategorisinde yer almaktadır. Bunun nedeni, Hizbullah örneğinde olduğu gibi, hibrit savaş benimsyen aktörlerin düşman kuvvetlerini yüksek yoğunluklu askeri operasyonlarla savaş sürdürmeyecek noktaya sürüklemeyi hedeflememesi, başka bir deyişle imha stratejisini kullanmamasıdır. Diğer yandan, Şekil 2'de gösterildiği gibi, bileşik savaş kavramı çatışma yelpazesinde orta noktaya karşılık gelmektedir. Bu, bileşik savaşın hem düzenli savaşın karakteristik özelliği olan imha stratejisini hem de düzensiz savaşın özünü oluşturan aşındırma stratejisini dengeli bir şekilde kullanmasından kaynaklanmaktadır. Huber'in (2002, s. 2) sözleriyle ifade etmek gerekirse:

Bileşik savaşa başvurmanın en büyük avantajı, düşmanı aynı anda hem toplanmaya hem de dağılmaya zorlamasıdır. Düşman kitleler halinde toplanırsa, bileşik savaş operatörünün düzensiz kuvveti onun iletişim hatlarına saldırarak zarar verebilir. Düşman iletişim hatlarını korumak için dağılırsa, bileşik savaş operatörünün düzenli kuvveti onu ayrıntılı olarak yok edebilir.

Şekil 2: Huber'in Bileşik Savaş'ının Çatışma Yelpazesindeki Yeri

Hoffman'ın hibrit savaş kavramsallaştırmasına yönelik eleştiriler, yalnızca kavramın iddia edilen yeniliği ile sınırlı değildi. Neredeyse tamamı ABD ordusunda görev yapmış veya o dönemde görevde olan bir grup askeri düşünür, Hoffman'ın hibrit savaş anlayışının bütünüyle taktik ve operasyonel seviyeye odaklandığını öne sürerek kavramı eleştirdi. Bu düşünürler, hibrit savaşın, savaşın tüm seviyelerinde gerçekleştiğini ve stratejik kullanımının göz ardı edilmemesi gerektiğini öne sürdü. Bu doğrultuda, hibrit savaş kavramını taktik ve operasyonel seviyeden stratejik seviyeye genişletmek amacıyla, kavramın kapsamına bazı askeri olmayan unsurlar da eklendi. Sonuç olarak, hibrit savaş tüm milli güç unsurlarının bir kombinasyonu olarak yeniden formüle edildi.

Örneğin, McCuen (2008, s. 108), fiziksel alanın yanı sıra psikolojik faktörlerin de hibrit savaşın temel unsurlarından biri olduğunu vurguladı. McWilliams (2009, s. 18) hibrit savaşı, fiziksel, bilişsel ve ahlaki alanlarda eşzamanlı olarak yürütülen bir savaş olarak tanımladı. Lasica (2011, s. 20), hibrit savaşın ilk ve en önemli unsurunun kinetik olmayan alanlara verilen öncelik olduğunu belirtti. Glenn (2009) ise hibrit tehdidi şu şekilde tanımladı: "Aynı anda ve uyarlanabilir bir şekilde (1) siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve enformatik araçların ve (2) geleneksel, düzensiz, yıkıcı, terörist ve bozucu/suç teşkil eden savaş yöntemlerinin bir kombinasyonunu kullanan düşman."

Dolayısıyla, yukarıda adı geçen askeri düşünürler Hoffman'ın tanımından uzaklaşarak hibrit savaşın askeri ve askeri olmayan unsurların bir kombinasyonu olarak yeniden kavramsallaştırdı. Bu hibrit savaş anlayışı, çağdaş güvenlik tehditleriyle başa çıkmak için ulusal gücün tüm unsurlarını kullanmayı içeren "kapsamlı yaklaşım" (comprehensive approach)

kavramına oldukça yakındı (Glenn, 2009). Sonuç olarak, bu düşünürlerin hibrit savaş anlayışları, savaş alanı odaklı hibrit savaş yaklaşımlarından epeyce ayrılmaktaydı.

4. NATO'nun Hibrit Savaşı Yeniden Kavramsallaştırması

Rusya'nın 2014 yılının başlarında Kırım'ı ilhak etmesi ve Donbas bölgesindeki örtülü işgali, Batı'da büyük bir endişe yarattı. Bu endişenin kaynağı, yalnızca Rusya'nın Ukrayna'nın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü ihlal etmesi değil; aynı zamanda Rusya'nın kullandığı geleneksel olmayan taktiklerdi. Kısaca ifade etmek gerekirse, Rusya, Kırım Yarımadası'ndaki siyasi hedeflerine tam kapsamlı bir konvansiyonel savaş başlatmadan, askeri ve askeri olmayan yöntemlerin bir sentezini kullanarak ulaştı. Bu süreçte, yeşil kamuflajlı üniforma giyen silahlı adamlar kamu binalarının kontrolünü ele geçirerek Kiev'in bölgedeki otoritesini fiilen ortadan kaldırdı. "Küçük yeşil adamlar" olarak anılan bu silahlı gruplar; Rus özel kuvvetleri mensupları, istihbarat görevlileri, Rusya yanlısı organize suç grupları üyeleri ve paralı savaşçılardan oluşuyordu. Ancak Moskova, bu silahlı unsurların doğrudan Rus ordusuna atfedilememesi nedeniyle Kırım'daki askeri varlığını inkâr etti. Kırım operasyonu sırasında Rus ordusu, Ukrayna sınırına yakın bölgelerde geniş çaplı askeri tatbikatlar gerçekleştirirken Kremlin de doğrudan askeri müdahale seçeneğini hatırlatan açıklamalar yaptı. Rusya, askeri enstrümanlara ek olarak propaganda ve dezenformasyon gibi askeri olmayan yöntemleri yoğun bir şekilde kullandı (Kofman vd. ss. 6-16; Galeotti, 2019, ss. 5-11; Rącz, 2015, ss. 57-69).

Moskova, Ukrayna'nın Donbas bölgesindeki egemenliğini de benzer yöntemlerle zayıflattı. Ancak burada yürütülen operasyonlar, Kırım'a kıyasla daha uzun sürdü ve daha şiddetli geçti. Rus hükümeti, tıpkı Kırım'da olduğu gibi Donbas'taki askeri varlığını da inkâr etti (Kofman vd. ss. 33-45; Galeotti, 2019, ss. 12-41; Rącz, 2015, ss. 57-69). Rusya'nın Kırım ve Donbas'a müdahalesi, geleneksel devletler arası çatışma kategorisine uymadığı için, Batılı akademik, askeri ve siyasi çevrelerde yaygın olarak yeni bir savaş formu olarak değerlendirildi.

Örneğin, ABD Özel Harekât Komutanlığı tarafından yayınlanan *Küçük Yeşil Adamlar: Modern Rusya'nın Geleneksel Olmayan Savaşlarına İlişkin Bir Başlangıç, Ukrayna 2013–2014* başlıklı rapor, "Rusya'nın geleneksel olmayan savaş tehditlerinin yeni formları silahlı işgal görünümünü ortadan kaldırdığı için NATO Anlaşması'nın yapısını zorlamaktadır" sonucuna varıyordu (US Army Special Operations Command 2016, s. 3). Benzer şekilde, Birleşik Krallık Avam Kamarası Savunma Komitesi tarafından yayımlanan *Bir Sonraki Savunma ve Güvenlik İncelemesine Doğru: İkinci Bölüm- NATO* adlı rapor, "Rusya'nın giderek daha fazla yeni ve daha az geleneksel askeri tekniklere odaklandığını" ileri sürdü (House of Commons Defence Committee, 2014, s. 12). Bērziņš (2014, s. 8), Kırım operasyonunun bir silahlı saldırı değil,

yeni savaş biçimlerinin hayata geçirilmesi olduğunu ileri sürdü. Fox (2017, s. iii), Rusya'nın Ukrayna'daki operasyonlarının, modern savaş alanında daha önce benzeri görülmemiş yeni bir savaş yaklaşımını temsil ettiğini iddia etti.

Moskova'nın yeni bir savaş türü uyguladığı varsayımı, bahse konu operasyonları tasvir edecek bir terminoloji arayışına yol açtı. Bu çerçevede, Batılı güvenlik uzmanları Rusya'nın Ukrayna'ya müdahalesini anlamlandırmak amacıyla “hibrit savaş” “belirsiz savaş”, “eşik altı savaş” ve “gri bölge savaşı” gibi çeşitli kavramlar kullandı (bkz. örneğin, Connell & Evans, 2015; Pettyjohn & Wasser, 2019). Ancak, NATO'nun Rusya'nın Ukrayna'daki istikrarsızlaştırıcı faaliyetlerini tanımlamak için hibrit savaş kavramını kullanmayı tercih etmesi bu kavramın diğerleri arasında ön plana çıkmasına yol açtı.

Bu tercih, hibrit savaş kavramının tarihsel evrimindeki en önemli dönüm noktasıdır. Birincisi, NATO'nun bu seçimiyle birlikte, hibrit savaş Batılı akademik, askeri ve siyasi çevrelerde moda bir terim haline gelmiştir. Daha açık ifade etmek gerekirse, NATO, Rusya'nın Kırım ve Donbas'taki operasyonlarını tanımlamak için hibrit savaş terimini kullanana kadar, kavrama ilişkin tartışmalar ağırlıklı olarak Amerikan askeri çevreleriyle sınırlıydı. Ancak, NATO'nun, Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetlerini hibrit savaş olarak adlandırması, kavramın Avrupa kıtasında da geniş bir kullanım alanı bulmasını sağlamıştır. İkincisi, Rusya'nın Ukrayna'daki faaliyetleri, hibrit savaşın önceki tanımlarına tam olarak uymadığından, bu süreçte hibrit savaşa dair yapılan tanımlar önemli ölçüde farklılık göstermiştir. Örneğin, 2014 Galler Zirvesi Bildirgesi'nde NATO (2014, para. 13), hibrit tehditleri “gizli ve açık askeri, paramiliter ve sivil tedbirlerin son derece entegre bir tasarımla kullanıldığı geniş bir yelpaze” olarak tanımlamıştır. NATO'nun (2024, para. 1) resmi internet sitesinde sunulan güncel hibrit savaş tanımı ise şu şekildedir:

Hibrit tehditler, askeri ve askeri olmayan, örtülü ve aleni yöntemlerin bir kombinasyonudur; bunlar arasında dezenformasyon, siber saldırılar, ekonomik baskı, düzensiz silahlı grupların konuşlandırılması ve düzenli kuvvetlerin kullanımı yer alır. Hibrit yöntemler, savaş ve barış arasındaki çizgileri bulanıklaştırmak ve hedef nüfusların zihinlerinde şüphe uyandırmaya çalışmak için kullanılır. Amaçları, toplumları istikrarsızlaştırmak ve zayıflatmaktır.

Bu tanımlardan yola çıkarak, NATO'nun hibrit savaşı sadece düzenli ve düzensiz savaş biçimlerinin veya askeri ve askeri olmayan araçların bir kombinasyonu olarak görmediğini söyleyebiliriz. NATO, hibrit savaş tanımına örtülü eylemleri ve makul inkâr edilebilirliği de ekleyerek, bu savaş modelini yürüten bir aktörün maksimum fayda sağlama amacını en düşük maliyetle gerçekleştirmeyi hedeflediğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, hibrit savaş kavramı,

antik Çinli filozof Sun Tzu'ya (2014) atfedilen düşmanın direncini doğrudan savaşa angaje olmadan kırma fikrini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, bu kavramsal versiyon önceki tanımlardan keskin bir kopuşu temsil etmektedir. Sonraki yıllarda, AB kurumları tarafından sunulan birçok hibrit savaş tanımı da aleni ve yüksek yoğunluklu bir silahlı çatışmaya girişmeden düşmanın direncini kırma fikrini vurgulamıştır. Örneğin, AB Komisyonu tarafından yayınlanan bir belgede hibrit tehditler şu şekilde tanımlanmıştır:

Hibrit tehditler kavramı, devletler veya devlet dışı aktörler tarafından, resmi olarak ilan edilmemiş savaş eşiğinin altında kalarak belirli hedeflere ulaşmak amacıyla koordineli bir şekilde kullanılan, geleneksel ve geleneksel olmayan, askeri ve askeri olmayan, aleni ve örtülü eylemlerin bir bileşimini yakalamayı amaçlamaktadır (European Commission, 2016, s. 2).

Bu dönemde hibrit savaşa ilişkin yapılan akademik tanımların da önemli ölçüde dönüşüme uğradığını belirtmek gerekir. Söz konusu tanımlar, NATO ve AB'nin tanımlarında olduğu gibi hibrit savaşı askeri ve askeri olmayan araçların örtülü ve inkâr edilebilir şekilde kullanımına odaklanmıştır (bkz. örneğin Popescu, 2015, s. 1; Mumford & Carlucci, 2023, ss. 194-195). Bununla birlikte, hibrit savaş terimi son birkaç yıldır, askeri olmayan istikrarsızlaştırma operasyonlarını tanımlamak için de kullanılmaya başlanmıştır.

Bir Der Spiegel (2016) makalesi, Putin'in Almanya'ya karşı hibrit bir savaşa giriştiğini iddia etti; fakat makale tamamen Rusya tarafından yürütüldüğü öne sürülen kara propaganda ve etki operasyonlarına odaklanmıştır. Sheed ve Stradner (2020), Rusya'nın yıllardır ABD'ye karşı sessiz bir hibrit savaş yürüttüğünü öne sürdü; ancak yazarların hibrit savaş olarak etiketlediği eylemler, aslında Rusya'nın sivil topluma ve toplumsal hareketlere sızması, siber saldırılar düzenlemesi ve dezenformasyon faaliyetleriydi. Benzer şekilde, ABD eski Dışişleri Bakanı Rex Tillerson, Rusya'nın 2016 ABD başkanlık seçimlerine müdahalesini bir hibrit savaş eylemi olarak nitelendirdi (EURACTIV, 2017). Son zamanlarda, Belarus'un göçmenleri AB'ye karşı bir silah olarak kullanması birçok devlet yetkilisi, güvenlik uzmanı ve medya kuruluşu tarafından hibrit savaş olarak adlandırıldı (bkz. örneğin, Morawiecki, 2021; Cook, 2021).

Hibrit savaş kavramının bu denli geniş kullanımı, her şeyi hibrit savaş olarak etiketleme riskini de beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, bazı düşünürler hibrit tehdit ile hibrit savaş kavramları arasında bir ayrıma gitmeye çalışmıştır. Bu ayrım doğrultusunda, askeri unsurları içermeyen istikrarsızlaştırma faaliyetleri hibrit tehdit olarak adlandırılmıştır. Örneğin, Mumford ve Carlucci (2023, s. 194) hibrit tehditleri şiddet içermeyen araçların kullanımını olarak tanımlamış; hibrit savaşın ise, askeri ve askeri olmayan araçların silahlı bir çatışma içindeki

birleşimine karşılık geldiğini vurgulamıştır. Ancak belirtmek gerekir ki, mevcut hibrit savaş literatüründe hibrit savaş ve hibrit tehdit kavramları halen sıklıkla birbirinin yerine kullanılmakta ve bu durum kavramsal bulanıklığı daha da derinleştirmektedir.

5. Hibrit Savaşın Sartoriyen Bir Mercekten Değerlendirmesi

Hibrit savaş kavramının tarihsel evrimi, onun defalarca anlam kaymalarına maruz kaldığını göstermektedir. Çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Giovanni Sartori'nin “kavramsal seyahat” ve “kavramsal esneme” tabirleri, hibrit savaşın maruz kaldığı belirsizliği anlamak için yararlı bir entelektüel çerçeve sunmaktadır. Kavramsal seyahat, mevcut bir kavramın yeni bir vakayı açıklamak için kullanılmasıdır. Sartori (1970, s. 1034), incelenen dünya ne kadar genişlerse, seyahat edebilecek kavramlara o kadar çok ihtiyaç duyduğumuzu belirtmektedir. Sartori'ye göre, kavramlar seyahat ettiklerinde genellikle yeni anlamlar yüklenmek durumunda kalırlar. Bunun nedeni, belirli bir bağlamda geliştirilen bir kavramın her zaman yeni bir duruma uymamasıdır. Yazar, mevcut bir kavramın orijinal bağlamına uygun düşmeyen bir vakayı açıklamak için kullanılması halinde ortaya çıkan anlamsal bozulmaları “kavramsal esneme” olarak adlandırmaktadır (Sartori, 1970, s. 1035).

Hibrit savaş kavramının tarihsel evrimi, Sartori'nin kavramsal esneme fikrini bire bir yansıtmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, hibrit savaşın yeni vakalara uygulanması, kavramın başlangıçtaki anlamında bozulmalara yol açmıştır. Kavramı popüler hale getiren Hoffman'ın hibrit savaş tanımı, konvansiyonel ve düzensiz savaş unsurlarının taktik ve operasyonel seviyede harmanlanmasını ifade ederken, Hoffman'ı eleştiren düşünürler bu kavramı savaşın stratejik düzeyine uyarlamış ve Hoffman'ın hibrit savaş örneği olarak değerlendirmedeği bazı tarihi vakaları hibrit savaş kapsamında ele almışlardır. Bu durum, kavramın popülerleşmeye başladığı süreçte 3 farklı hibrit savaş yorumunun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Rusya'nın Kırım Yarımadası'nı ilhakı ve Donbas bölgesindeki örtülü işgali sonrası ise NATO, Rusya'nın faaliyetlerini hibrit savaş olarak nitelemiştir. Ancak, bu faaliyetler geçmişte yapılan hibrit savaş tanımlarının hiçbirine tam olarak uymadığı için kavram yeni bir anlam kazanmıştır. Bu bağlamda, hibrit savaş kavramı konvansiyonel savaş eşiğinin altında kalarak, askeri ve askeri olmayan enstrümanların bir kombinasyonu ile siyasi hedeflere ulaşma yöntemi olarak yeniden kurgulanmıştır. Lakin, kavram evrimleşmeye devam etmiş; Batılı politikacılar, akademisyenler ve medya kuruluşları hibrit savaş terimini sıklıkla askeri boyutu olmayan istikrarsızlaştırıcı eylemleri ifade etmek için kullanmıştır. Bu durum, neredeyse her şeyin hibrit savaş olarak etiketlenmesi riskini de beraberinde getirmiştir.

Bu nedenle, son birkaç yılda bazı akademisyenler hibrit tehdit kavramını hibrit savaştan ayırmaya çalışmıştır. Buna göre, askeri boyutu olmayan yıkıcı eylemler hibrit tehdit olarak adlandırılmıştır. Ancak bu girişimler, hibrit savaşı çevreleyen kavramsal belirsizliği ortadan kaldırmaya yetmemiştir. Günümüzde hibrit savaş, ağırlıklı olarak konvansiyonel savaş eşiğinin altında kalarak, askeri ve askeri olmayan araçların kombinasyonu yoluyla siyasi hedeflere ulaşma yolu olarak tanımlansa da mevcut literatürde hibrit savaşın tüm kavramsal versiyonlarıyla karşılaşmak mümkündür.

Şüphesiz, hibrit savaşın tanımlanması sadece entelektüel bir tartışma meselesi değildir. Daha önce ifade edildiği gibi, hibrit savaş NATO üyesi devletlerin güvenlik terminolojisinde yer etmiş bir kavramdır. Söz konusu devletler sıklıkla hibrit savaş ve/veya hibrit tehditler kavramlarını çağdaş güvenlik tehditlerini ifade etmek için kullanmakta ve söz konusu tehditlere karşı hazırlıklı olmanın bir zorunluluk olduğunu vurgulamaktadır. Ancak hibrit savaşın ne anlama geldiği konusunda ortak bir anlayışın bulunmaması, bu meydan okumalarla nasıl başa çıkılacağına dair ciddi soru işaretleri yaratmaktadır. Dolayısıyla, bu kavramsal belirsizliğin ortadan kaldırılması NATO üyesi ülkelerin politika yapıcıları ve savunma entelektüelleri tarafından öncelikli olarak ele alınmalıdır.

Sonuç

Bu makale hibrit savaş kavramının tarihsel evrimini incelemiştir. Makale hibrit savaşın sürekli olarak kavramsal esnemeye maruz kaldığını ve yeni anlamlar kazandığını ortaya koymuştur. Hibrit savaş kavramını çevreleyen belirsizlik, kavramın orijinal tanımının temel özelliklerini taşımayan yeni vakalar için kullanılmasından ileri gelmektedir. Kavramı ABD savunma çevrelerine duyuran Frank Hoffman'ın hibrit savaş tanımı, konvansiyonel ve düzensiz savaş unsurlarının aynı muharebe alanında eş zamanlı ve koordineli şekilde kullanımına işaret ederken takip eden yazarlar kavramı daha geniş bir bağlama oturtarak başlangıçtaki anlamın bozulmasına yol açmışlardır. Rusya'nın 2014 Ukrayna'ya dolaylı müdahalesi ile birlikte ise hibrit savaş kavramı radikal bir dönüşüme uğramıştır. Önceki hibrit savaş tanımlarının bu vakayı yeterince karşılamaması nedeniyle hibrit savaş, konvansiyonel savaş eşiğinin altında kalarak, askeri ve askeri olmayan araçların kombinasyonu ile siyasi hedeflere ulaşma yolu olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu tanım halen literatürü domine etse de kavram esnemeye devam etmiş ve askeri olmayan istikrarsızlaştırıcı faaliyetler için de kullanılmaya başlanmıştır.

Hibrit savaşın tanımlanması yalnızca akademik bir tartışma konusu değildir. Aksine, NATO üyesi devletler için stratejik bir gerekliliktir. Bu kavram, NATO'nun güvenlik terminolojisinde yer etmiş ve üye ülkeler tarafından çağdaş tehditleri ifade etmede sıkça

kullanılmıştır. Ancak, hibrit savaşın ne anlama geldiği konusunda ortak bir anlayışın var olmayışı, bu tehditlere karşı nasıl bir strateji izleneceği konusunda önemli belirsizlikler doğurmaktadır. Bu nedenle, kavramsal netliğin sağlanması, NATO üyesi ülkelerin politika yapıcıları ve güvenlik uzmanları için bir öncelik olmalıdır.

EXTENDED SUMMARY

Hybrid warfare has become one of the most discussed forms of threat over the past decade-plus. Nevertheless, it is a highly contested concept. That is, the definitions concerning hybrid warfare significantly differ from each other. Frank Hoffman, the intellectual godfather of hybrid warfare, has portrayed hybrid warfare as a synergistic fusion of conventional weapons and irregular tactics on the same battlefield. He has said that Hezbollah's actions against the Israeli Defense Forces during the 2006 Lebanon War constitute a clear-cut example of this kind of warfare.

Subsequently, several military thinkers have called into question the novelty of the hybrid model of warfare. Yet, a detailed examination indicates that unlike Frank Hoffman, whose definition concentrates on the merger of regular and irregular elements on the same battlefield, some of them have depicted the hybrid form of warfare as the concurrent use of regular and irregular forces in the same campaign. Such an understanding of hybrid warfare has brought it closer to Thomas Huber's concept of "compound warfare."

Another group of military intellectuals found Hoffman's idea of 'hybrid warfare' entirely battleground-centric. According to them, this kind of warfare can be realized at all levels of war, and therefore, the strategic notion and use of hybrid warfare are worthy of attention as well. Accordingly, they reformulated "hybrid warfare" by adding non-kinetic components to the scope of it. Their conceptualization of hybrid warfare closely resembles the concept of the "comprehensive approach" that fundamentally entails the employment of all elements of national power to deal with contemporary security threats.

After the Russian deniable operations against Ukraine in 2014, NATO adopted the term 'hybrid warfare' to refer to them. Yet, since Russia's actions in Ukraine did not fully align with the earlier definitions of hybrid warfare, the connotation of "hybrid warfare" has dramatically changed. In this context, hybrid warfare has commonly been described as a way of achieving strategic objectives by using a mix of military and non-military means while staying below the threshold of overt war. In subsequent years, the concept of hybrid warfare has continued to expand and take on new meaning. This is largely because the term hybrid warfare has frequently been used to describe non-violent actions, including cyber-attacks and disinformation.

The historical evolution of the concept of hybrid warfare aligns well with Giovanni Sartori's idea of "conceptual stretching". Sartori suggests that scholars need to apply already existent concepts to new situations to make worldwide and cross-area comparisons. However, concepts often become stretched when applied to new contexts. This is because incorporating new cases tends to introduce additional elements to the original meaning. As a result, concepts may lose some of their clarity and precision. The lack of conceptual clarity surrounding hybrid warfare makes it difficult to understand and all-encompassing. Worse, the conceptual confusion creates serious problems in the formulation and implementation of defense policies and weakens the capabilities of NATO member states to effectively deal with contemporary security challenges. Therefore, reducing this conceptual vagueness should be a key focus for policymakers and defense experts.

KAYNAKÇA

- Barger, A. (2023). The Future is Irregular. Our Doctrine Should be Too. *Air University*. Erişim: 12.09.2024. <https://www.airuniversity.af.edu/Wild-Blue-Yonder/Article-Display/Article/3447572/#:~:text=Traditional%20warfare%20aims%20to%20win,instead%20by%20their%20distinctive%20means>.
- Bērziņš, J. (2014). Russia's New Generation warfare in Ukraine: Implications for Latvian Defense Policy (Policy Paper No. 2). National Defence Academy of Latvia
- Boot, M. (2015). Countering Hybrid Warfare. *Armed Conflict Survey*, 1(1), 11–20.
- Carayannis, T. (2003). The Complex Wars of the Congo: Towards a New Analytic Approach. *Journal of Asian and African Studies*, 38(2-3), 232-255. <https://doi.org/10.1177/002190960303800206>
- Catignani, S. (2005). The Security Imperative in Counterterror Operations: The Israeli Fight against Suicidal Terror. *Terrorism and Political Violence*, 17(1-2), 245-264. <https://doi.org/10.1080/09546550490520718>
- Connell, M. E., & Evans, R. (2015). *Russia's "Ambiguous Warfare" and Implications for the U.S. Marine Corps*. CNA Analysis & Solutions.
- Cook, L. (2021). EU Values, Laws under Threat amid Standoff at Belarus Border. *Associated Press*. Erişim: 14.08.2024. <https://apnews.com/article/european-union-alexander-lukashenko-lithuania-minsk-united-nations-28b4c0ca00074caa1fff8384f5539811>
- Deep, A. (2015). Hybrid War: Old Concept, New Techniques. *Small Wars Journal*. Erişim: 17.08.2024. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques>
- Der Spiegel. (2016). Russia's Propaganda Campaign against Germany. Erişim: 27.08.2024. <https://www.spiegel.de/international/europe/putin-wages-hybridwar-on-germany-and-west-a-1075483.html>
- Dupont, A. (2003). Transformation or Stagnation? Rethinking Australia's Defence. *Australian Journal of International Affairs*, 57(1), 55-76. <https://doi.org/10.1080/1035771032000073641>

- EURACTIV. (2017). Tillerson: Russian Vote Meddling was “Hybrid Warfare”. Erişim: 30.08.2024. <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/tillerson-russian-vote-meddling-was-hybrid-warfare/>
- European Commission. (2016). *Joint Framework on Countering Hybrid Threats: A European Union Response*. JOIN (2016) 18 Final. Erişim: 15.08.2024. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018>
- Fox, A. C. (2017). *Hybrid warfare: The 21st century Russian way of warfare*. United States Army Command and General Staff College.
- Galeotti, M. (2019). *Armies of Russia’s War in Ukraine*. Osprey Publishing.
- Glenn, R. (2009). Thoughts on “Hybrid” Conflict. *Small Wars Journal*. Erişim: 16.08.2024. <https://smallwarsjournal.com/blog/journal/docs-temp/188-glenn.pdf>
- Hoffman, F. G. (2006a). Lessons from Lebanon: Hezbollah and Hybrid Wars. *Foreign Policy Research Institute*. Erişim: 12.08.2024. <https://www.fpri.org/article/2006/08/lessons-from-lebanon-hezbollah-and-hybrid-wars/>
- Hoffman, F. G. (2006b). Complex Irregular Warfare: The Next Revolution in Military Affairs. *Orbis*, 50(3), 395-411. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2006.04.002>.
- Hoffman, F. G. (2006c). Complex Irregular Warfare. *Foreign Policy Research Institute*. Erişim: 13.08.2024. <https://www.fpri.org/article/2006/01/complex-irregular-warfare/>
- Hoffman, F. G. (2007a). *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*. Potomac Institute for Policy Studies.
- Hoffman, F. G. (2007b). Preparing for Hybrid Wars. *Marine Corps Gazette*, 91(3), 57-61.
- Hoffman, F. G. (2009a). Hybrid vs. Compound War- The Janus Choice: Defining Today’s Multifaceted Conflict. *Armed Forces Journal*. Erişim: 11.08.2024. <http://armedforcesjournal.com/hybrid-vs-compound-war/>
- Hoffman, F. G. (2009b). Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Forces Quarterly*, 52(1), 34-40. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA516871.pdf>
- Hoffman, F. G. (2009c). Hybrid threats: Reconceptualizing the Evolving Character of Modern Conflict. *Strategic Forum*, 240, 1-8. Erişim: 14.08.2024. <https://www.files.ethz.ch/isn/98862/SF240.pdf>

- Hoffman, F. G. (2010). Hybrid Threats: Neither Omnipotent nor Unbeatable. *Orbis*, 54(3), 441-455.
- Hoffman F. G. (2016). The Contemporary Spectrum of Conflict: Protracted, Gray Zone, Ambiguous, and Hybrid Modes of War. Dakota L. Wood (Ed.), *2016 Index of U.S. Military Strength: Assessing America's Ability to Provide for the Common Defense* (ss. 25-36). Heritage Foundation.
- Huber, T. M. (2002). Compound Warfare: A Conceptual Framework. T. M. Huber (Ed.), *Compound warfare: That Fatal Knot* (ss. 1-10). United States Army Command and General Staff College Press.
- Kofman, M., Migacheva, K., Nichiporuk, B., Radin, A., Tkacheva, O., ve Oberholtzer, J. (2017). *Lessons from Russia's Operations in Crimea and Eastern Ukraine*. RAND Corporation.
- Lasica, D. T. (2009). *Strategic Implications of Hybrid War: A Theory of Victory*. United States Army Command and General Staff College.
- Mansoor, P. R. (2012). Hybrid War in History. Williamson Murray and Peter R. Mansoor. (Ed.), in *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present* (ss. 1-17). Cambridge University Press.
- Mattis, N. J. & Hoffman, F. G. (2005). Future warfare: The Rise of Hybrid Wars. *Proceedings*, 131(11), 18-19. Erişim: 13.08.2024.
<https://www.usni.org/magazines/proceedings/2005/november/future-warfare-rise-hybrid-wars>
- McCuen, J. (2008). Hybrid Wars. *Military Review* 88(2), 107-113.
- McWilliams, S. J. (2008). Hybrid War beyond Lebanon: Lessons from the South African Campaign 1976 to 1989 [Yüksek Lisans Tezi]. United States Army Command and General Staff College.
- Mockaitis, T. R. (1990). *British Counterinsurgency, 1919–60*. Palgrave Macmillan.
- Mockaitis, T. R. (1995). *British Counterinsurgency in the Post-imperial Era*. Manchester University Press.

- Morawiecki, M. (2021). Address of Prime Minister Mateusz Morawiecki to Officers of the Border Guard, Police and Soldiers. The Chancellery of the Prime Minister. Erişim: 23.08.2024. <https://www.gov.pl/web/primeminister/address-of-prime-minister-mateusz-morawiecki-to-officers-of-the-border-guard-police-and-soldiers>
- Mumford, A & Carlucci, P. (2023). Hybrid Warfare: The Continuation of Ambiguity by Other Means. *European Journal of International Security*, 8(2), 192-206. <https://doi.org/10.1017/eis.2022.19>
- Murray, W., & Mansoor, P. R. (Eds.). (2012). *Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present*. Cambridge University Press.
- NATO. (2014). Wales Summit Declaration. Erişim: 17.08.2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
- NATO. (2024). *Countering Hybrid Threats*. Erişim: 17.08.2024. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_156338.htm
- Nemeth, W. J. (2002). Future War and Chechnya: A case for Hybrid Warfare [Yüksek Lisans Tezi]. Naval Postgraduate School.
- Pettyjohn, S. L., & Wasser, B. (2019). *Competing in the Gray Zone: Russian Tactics and Western Responses*. RAND Corporation.
- Popescu, N. (2015). Hybrid Tactics: Neither new nor Only Russian. *European Union Institute for Security Studies*, Issue Alert, 4, 1-2. <https://www.iss.europa.eu/content/hybrid-tactics-neither-new-nor-only-russian>
- Rácz, A. (2015). *Russia's Hybrid Warfare in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist* (FIIA Report no. 43). The Finnish Institute of International Affairs.
- Sartori, G. (1970). Concept Misformation in Comparative Politics. *The American Political Science Review*, 64(4), 1033–1053. <https://doi.org/10.2307/1958356>
- Shedd, D. R., & Stradner, I. (2020, December 9). Putin is Winning Russia's Hybrid War against America. *National Review*. Erişim: 23.08.2024. <https://www.nationalreview.com/2020/12/putin-is-winning-russias-hybrid-war-against-america/>

Solmaz, T. (2022, February 25). 'Hybrid Warfare': One Term, Many Meanings. *Small Wars Journal*. Erişim: 12.08.2024. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-warfare-one-term-many-meanings>

Tzu, S. (2014). *Savaş Sanatı*. İş Bankası Yayınları.

United Kingdom House of Commons Defence Committee. (2014). *Towards the Next Defence and Security Review: Part two–NATO. Third Report of Session, 2014-15*. The Stationery Office Limited.

United States Army Special Operations Command. (2015). *Little Green Men: A Primer on Modern Russian Unconventional Warfare, Ukraine 2013-2014*. USASOC.

United States Department of Defense. (2007). *Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC)*. Government Printing Office.

Walker, R. G. (1998). *SPEC FI: The United States Marine Corps and Special Operations*. [Yüksek Lisans Tezi]. Naval Postgraduate School.